

классификация дает возможность также получить всестороннюю базовую информацию об изучаемой услуге, так как чрезвычайная неоднородность сферы услуг требует дифференцированного подхода при анализе тенденций и факторов развития в процессе принятия решений.

Литература: 1. Усоскин В. М. Сфера услуг в США: новые явления и структурные сдвиги / В. М. Усоскин, А. С. Демидова. — М.: Наука, 1985. — 304 с. 2. Ткаченко Л. В. Маркетинг послуг: Підручник. — К.: Центр навчальної літератури, 2003. — 192 с. 3. Котлер Ф. Основы маркетинга / Ф. Котлер, Г. Армстронг. — К., М., СПб.: Вильямс, 1999. — 1152 с. 4. Песоцкая Е. В. Маркетинг услуг. Краткий курс. — СПб.: Питер, 2000. — 160 с.

*Стаття надійшла до редакції
11.02.2004 р.*

УДК 330.342.146

Водницька Н. В.

ВЗАЄМОЗВ'ЯЗОК СОЦІАЛЬНОЇ І ЕКОНОМІЧНОЇ ПОЛІТИКИ В УМОВАХ ФОРМУВАННЯ СОЦІАЛЬНО ОРІЄНТОВАНОЇ РИНКОВОЇ ЕКОНОМІКИ

The article is dedicated to the interrelation of social and economic policies under conditions of forming social market economy. Different approaches to determination of the terms "social policy", "market economy" and "social market economy" are analysed. The author offers her own interpretation of the notion "social market economy". Interrelation between social and economic aims of an enterprises is considered.

У результаті проведеного ретроспективного аналізу соціально-економічного розвитку України за останнє десятиріччя можна зробити висновки, що кризові явища були викликані насамперед наступними економічними причинами: порушенням господарських зв'язків між постачальниками і споживачами; відсутністю замовлень на виробництво продукції; хронічними перебоями у постачанні сировини, матеріалів і комплектуючих виробів; надлишком

робочої сили; несвоєчасним надходженням платежів за надіслану замовнику продукцію тощо. Дані економічні явища спричинили такі соціальні наслідки, як: стрімке зростання безробіття; знецінювання праці; зростання захворюваності, смертності, зниження народжуваності; низький рівень соціального захисту вразливих верств населення; повсюдне поширення бідності. Вищенаведені приклади віддзеркалюють тісний взаємозв'язок та взаємовплив соціальних та економічних факторів ринкового середовища, які інтегруються загальною кінцевою метою соціально-економічного зростання. Таким чином, необхідно вживати заходів щодо виходу з кризової соціально-економічної ситуації, ґрунтуючись на аналізі не тільки економічних чи соціальних показників, а й на їх взаємозв'язку та взаємозалежності.

Реалізація соціальних заходів залежить від стабільності функціонування економічної системи [1]. Політика економічного зростання може бути результативною лише за умов істотного посилення дієздатності держави, ефективного виконання нею своїх функцій. Зміцнення держави потрібне для посилення її впливу на розвиток соціальної сфери.

Досвід розвинених країн показує, що формування соціально орієнтованої ринкової економіки при ігноруванні людського фактора є неможливим. У вітчизняній науці теорія та практика соціальної економіки ще не зайняли належного місця. У зв'язку з цим розробка теоретичних основ соціальної ринкової економіки набуває особливої актуальності.

Метою даної статті є вивчення взаємозв'язку соціальної і економічної політики в умовах формування соціально орієнтованої ринкової економіки. Для досягнення поставленої мети проведено аналіз різних підходів до визначення термінів "соціальна політика", "ринкова економіка" та "соціальна ринкова економіка"; запропоновано власне визначення поняття "соціальна ринкова економіка".

Академічного визначення соціальної політики ще не отримала. Переважною є думка, що соціальна політика — один із видів державного регулювання держави, яка називається "державою загального добробуту" [2; 3].

Сутність поняття "державою загального добробуту" полягає в тому, що держава взяла на себе зобов'язання забезпечувати повний добробут населення. До сфери її діяльності входять охорона здоров'я, освіта, соціальні служби, програми соціального страхування, політика зайнятості. Погодитися з тим, що держава повинна забезпечити повний добробут усім верствам населення, — важко. Держава повинна насамперед бути відповідальною за вразливі верстви населення (дітей-сиріт, інвалідів, пенсіонерів), а

для економічно активного населення створити сприятливі умови у сфері соціально-трудових відносин. Завдяки цьому соціально вразливі верстви населення отримають соціальний захист, а працездатні громадяни суспільства зможуть задовольнити свої соціальні та економічні потреби.

Серед теоретиків і дослідників, схильних визначати соціальну політику як вид регулювання держави загального добробуту, слід виділити К. Еспіна-Андерсона та Дж. Ейвена Кольберга [3]. К. Еспін-Андерсон докладно описав види держави загального добробуту і їхні характерні ознаки. Кольберг зосередився на тому, як держава загального добробуту взаємодіє з іншими інституційними структурами в суспільстві — сім'єю та ринком праці.

Серед вітчизняних науковців, що займаються проблемами соціальної політики, слід виділити Ягодку А. Г., Палія О. М., Лібанову Е. М., Скуратівського В. А., Удотову Л. Ф. [2; 4 – 6].

Скуратівський В. А. запропонував наступне визначення даної категорії: "Соціальна політика — це система управлінських, регулятивних, організаційних рішень і дій, а також цілеспрямованої діяльності суб'єктів, що сформувалася в суспільстві на певному історичному етапі його розвитку та знаходить втілення в соціальних програмах і соціальній практиці з метою задоволення соціальних потреб та інтересів людини в суспільстві" [2].

Це визначення, окрім спрямованості на "задоволення соціальних потреб та інтересів людини", включає також програми та заходи, націлені на вирішення соціальних проблем.

Із вищезазначеного можна зробити висновок, що соціальна політика є функцією державної відповідальності:

- за використання громадських ресурсів;

- за регулювання приватної діяльності;

- за підтримку приватної та колективної поведінки, з метою максимізації соціальної вигоди та покращення умов життя населення.

Розглянувши сутність першої складової об'єкта дослідження — поняття "соціальна політика", слід охарактеризувати другу — економіку.

Слово "економіка" в перекладі з грецької мови означає науку, мистецтво управління домашнім господарством.

Мочерний С. В. відзначає, що всі існуючі визначення поняття "економіка" можна умовно розділити на три основні групи [7]:

- перша група трактувань розкриває поняття економіки як народного господарства певної країни загалом або окремої його сфери (наприклад, економіка сфери нематеріального виробництва), галузі

- (економіка сільського господарства, торгівлі тощо); господарства окремого району, регіону (економіка регіону), країни (економіка України), групи країн (економіка країн Західної Європи) або всього світу (світова економіка). Такого підходу дотримуються автори посібника "Економічна теорія": "Економіка — це господарська система, що забезпечує задоволення потреб людей і суспільства шляхом створення і використання необхідних життєвих благ" [7];

- друга група тлумачить економіку як певну сукупність економічних відносин між людьми, які утворюються в процесі господарської діяльності, тобто виробництва продуктів і послуг, обмін ними, розподіл благ та їх споживання. Розвиток такої сукупності відносин нерозривно пов'язаний з еволюцією продуктивних сил, які в процесі взаємодії формують цілісну економічну систему певної суспільно-економічної формації (феодалізму, капіталізму та ін.). Юр'єва Т. В. поділяє цю думку та наводить наступне визначення: "Економіка — це сукупність економічних відносин між людьми, що виникають у процесі виробництва, розподілу, обміну та споживання й утворюють певну економічну систему" [8];

- третя група визначає економіку як наукову дисципліну певної системи економічних наук, яка вивчає закони та закономірності господарської діяльності людей, розвиток певних економічних систем. Нині нараховується приблизно 50 окремих економічних наук, наприклад: бухгалтерський облік, фінанси, економіка сільського господарства та ін. "Економіка — це наука, що вивчає виробничі відносини між людьми в процесі виробництва, обміну, розподілу та споживання різноманітних товарів і послуг", — відзначає Мочерний С. В. [9].

Наведені три напрямки у трактуванні поняття "економіка" одночасно визначають її як господарську систему, відносини між людьми і наукову дисципліну. Проте виділення таких рис, як виникнення у процесі виробництва, обмін, розподіл та споживання, є спільними для всіх трьох.

Доцільно зупинитися на сутності терміну "соціальна ринкова економіка", яке з'явилося в Німеччині. Німецький науковець Ламперт Х., визначаючи сутність соціальної ринкової економіки, підкреслює, що ця модель є синтезом гарантованої державою свободи, економічної свободи й ідеалів соціальної держави, пов'язаних із соціальною захищеністю і соціальною справедливістю [10].

У даному випадку поняття "соціальна ринкова економіка" означає, що соціальна ринкова економіка орієнтована на досягнення як економічних, так і соці-

альних цілей. Однак економічна свобода і вирішення соціальних проблем, на думку автора, — суперечливі питання. Ринкова економіка повинна обмежуватися там, де вона неефективна і може призвести до соціально небажаних результатів, а для цього слід використовувати інструменти державного регулювання.

Слезінгер Г. Е. вважає, що формування і розвиток економіки повинен бути підпорядкованим пріоритетній меті забезпечення добробуту кожної людини і суспільства в цілому [11]. Подібного підходу дотримується авторський колектив під керівництвом Волгіна Н. А. і Одегова Ю. Г. Вони вважають, що "соціальна ринкова економіка — економіка, одним з найважливіших критеріїв якої є (за інших рівних умов) пріоритет соціального захисту, соціальної справедливості над економічною ефективністю, що визначається заради соціального спокою в суспільстві і забезпечується насамперед у процесі державного регулювання економіки" [12]. Такий підхід можливий для економічно розвинутих країн, які можуть поступитися економічною ефективністю заради соціальної, тоді як країни з перехідною економікою чи ті, що розвиваються, повинні, перш за все, намагатися досягти високих стабільних економічних показників, але при цьому забезпечити "соціальний спокій в суспільстві".

Враховуючи існуючі підходи до визначень соціальної політики, ринкової економіки і соціальної ринкової економіки, автор статті пропонує наступне трактування сутності соціально орієнтованої ринкової економіки: соціально орієнтована ринкова економіка — це суспільно організована система, що забезпечує економічне зростання країни, соціальну справедливість, соціальний захист, задоволення потреб людей і суспільства шляхом створення і використання необхідних життєвих благ у процесі виробництва, розподілу, обміну та споживання.

На прикладі підприємства як організованої системи, метою якої є одержання прибутку за рахунок задоволення потреб населення в процесі виробництва, розподілу, обміну та споживання, слід розглянути взаємозв'язок соціальних та економічних завдань підприємства. Це питання має практичне і наукове значення, тому що забезпечити функціонування та розвиток підприємства можливо лише за умов ефективного управління, яке базується на чіткому визначенні цілей та завдань, яких воно повинно досягти. Внаслідок цього автором статті пропонується схематично розглянути завдання підприємства, що впливають на рівень його соціально-економічного розвитку (рис. 1).

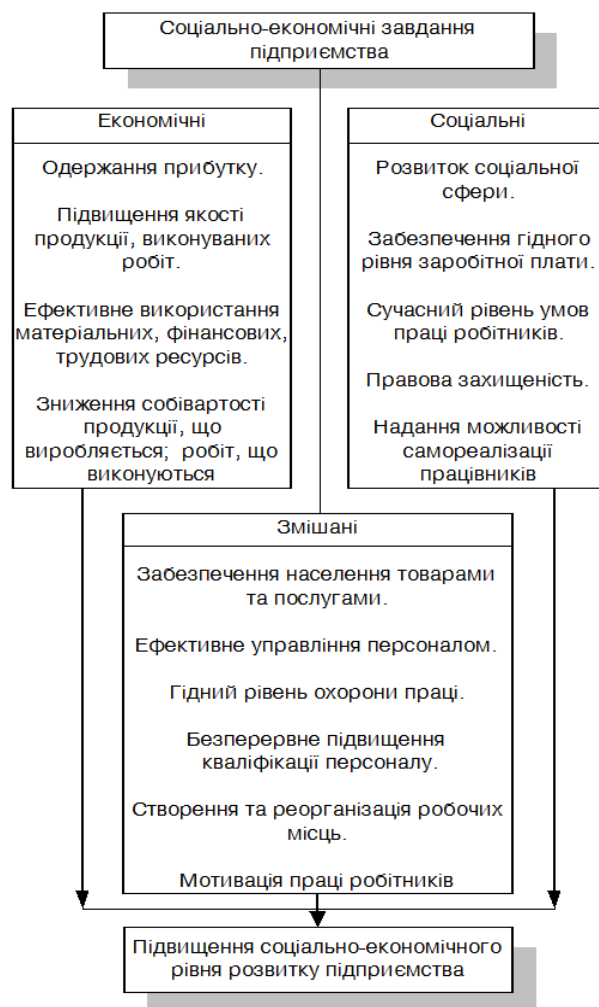

Рис. Завдання підприємства, що впливають на рівень його соціально-економічного розвитку

Рисунок наочно ілюструє, що однозначно відокремити соціальні завдання від економічних неможливо. Більшість завдань підприємства є змішаними. Наприклад, забезпечення населення товарами і послугами, з одного боку, — це економічне завдання, тому що дає можливість одержувати прибуток, з іншого боку — соціальне, тому що дозволяє задовольняти потреби населення. Внаслідок економічної кризи за останні роки фінансово-економічний стан багатьох підприємств погіршився, що обмежило їхні можливості утримання об'єктів соціальної інфраструктури, що знаходяться на їхньому балансі. Підприємства багатьох галузей мають на сьогодні суттєві проблеми з фінансуванням соціальної сфери, розглядаючи її лише з точки зору споживача фінансових і матеріальних ресурсів [1]. Але всебічний розвиток людського потенціалу, задоволення його соціальних потреб —

головна рушійна сила підвищення суспільного розвитку та фінансово-економічних показників. Дана схема ще раз доводить, що соціальна політика й економіка взаємозалежні і впливають одна на одну.

Підсумовуючи результати роботи, можна зазначити, що у даній статті були вирішені такі завдання: обґрунтований взаємозв'язок соціальної і економічної політики в умовах формування соціально орієнтованої ринкової економіки; розглянуті різні підходи до трактування сутності понять "соціальна політика", "ринкова економіка" та "соціальна ринкова економіка", на основі яких запропоновано власне визначення поняття "соціально орієнтована ринкова економіка"; на прикладі підприємства схематично було розглянуто взаємозв'язок соціальних та економічних питань підприємства на рівні підприємства, що має практичне і наукове значення.

Таким чином, не викликає сумніву необхідність вивчення та подальшого розвитку теоретичних та методологічних напрямків розвитку соціально орієнтованої ринкової економіки як на мікрорівні, так і на рівні держави. Особливої важливості набувають розробка та впровадження механізму соціально-економічного розвитку підприємства в контексті інтеграції України у світове співтовариство.

Література: 1. Гончарова С. Ю. Соціальна політика. Навчальний посібник / С. Ю. Гончарова, І. П. Отенко. — Харків: Вид. ХДЕУ, 2003. — 200 с. 2. Скуратівський В. А. Соціальна політика: Навчальний посібник для слухачів, аспірантів, докторів спеціальності "Державне управління" / В. А. Скуратівський, О. М. Палій, Е. М. Лібанова. — К.: УАДУ, 1997. — 360 с. 3. Теренс М. Гаслі. Соціальна політика та соціальне забезпечення за ринкової економіки: Пер. з англ. О. Перепада. — К.: КНЕУ, 2000. — 212 с. 4. Ягодка А. Г. Соціальна інфраструктура і політика: Навч. посіб. (Для вузів). — К.: КНЕУ, 2000. — 212 с. 5. Лібанова Э. М. Продолжительность жизни населения (опыт комплексн. регион. исслед.). — К.: Наукова думка, 1991. — 196 с. 6. Удотова Л. Ф. Соціальна статистика: Підручник. — К.: КНЕУ, 2000. — 36 с. 7. Экономическая теория: Учебник / Под общ. ред. акад. В. И. Видяпина, А. И. Добрынина, Г. П. Журавлевой, Л. С. Тарасевича. — М.: ИНФРА-М, 2002. — 716 с. 8. Юрьева Т. В. Социальная рыночная экономика. Учебник для вузов. — М.: Русская Деловая Литература, 1999. — 416 с. 9. Мочерний С. В. Економічна теорія: Посібник. — К.: Вид. центр "Академія", 2002. — 656 с. 10. Ламперт Х. Социальная рыночная экономика. Германский путь: Пер. с нем. — М.: Дело, 1994. — 220 с. 11. Слезингер Г. Э. Социальная экономика: Учебник. — М.: Изд. "Дело и сервис", 2001. — 368 с. 12. Экономика труда: (социально-трудовые отношения) / Под ред. Н. А. Волгина, Ю. Г. Одегова. — М.: Изд. "ЭКЗАМЕН", 2003. — 736 с. 13. Мочерний С. В. Основи економічних знань: Підручник. — К.: Вид. центр "Академія", 2000. — 304 с.

УДК 631.111:001.73:631.155.2:339.1

Худавердієва В. А.

ЗЕМЕЛЬНА РЕФОРМА ЯК ОСНОВА ПЕРЕХОДУ ДО РИНКОВИХ ВІДНОСИН В АГРОПРОМИСЛОВОМУ КОМПЛЕКСІ

The article is concerned with the problem of land reform realization, the determination of this reform strategic goal, the investigation of legal, economic, technical and organizational measures accomplishment of which improve land relations and provide the transition to a new land order corresponding the character of regulated, socially oriented market economy of the country.

Кризовий стан в економіці України, який триває впродовж багатьох років, здебільшого пояснюється відсутністю належного розуміння функцій держави стосовно макроекономічного регулювання. Провідні науковці наголошують, що Україна як держава прагне створити цілісну систему державного регулювання економіки з використанням ринкових та адміністративних методів. Для цього потрібно, як переконливо доводять експерти, управляти макроекономічним розвитком через державне планування і прогнозування, виробити пріоритети у формуванні територіальних, міжгалузевих і внутрішньогалузевих пропозицій, які б забезпечили високу ефективність суспільного виробництва й оптимальну збалансованість національного ринку. Дослідженнями встановлено, що інтенсивність ведення сільськогосподарського виробництва є вирішальним фактором підвищення ефективності використання землі.

Один із основних напрямків державної політики у сфері регулювання земельних відносин — землевпорядне забезпечення проведення земельної реформи. Рівень сільськогосподарського використання земель в Україні значною мірою поступається розвинутим країнам світу. Причина полягає в недовірності земельних відносин, що впливає із форм власності й господарювання. Виключне право державної власності на землю призвело до відчуження селянина від землі, різкого зниження мотивації до праці, її продуктивності, що, в свою чергу, спричинило спад виробництва.

Реформування існуючих земельних відносин завжди, на всіх етапах розвитку людської цивілізації, належало до складних завдань і найважливіших